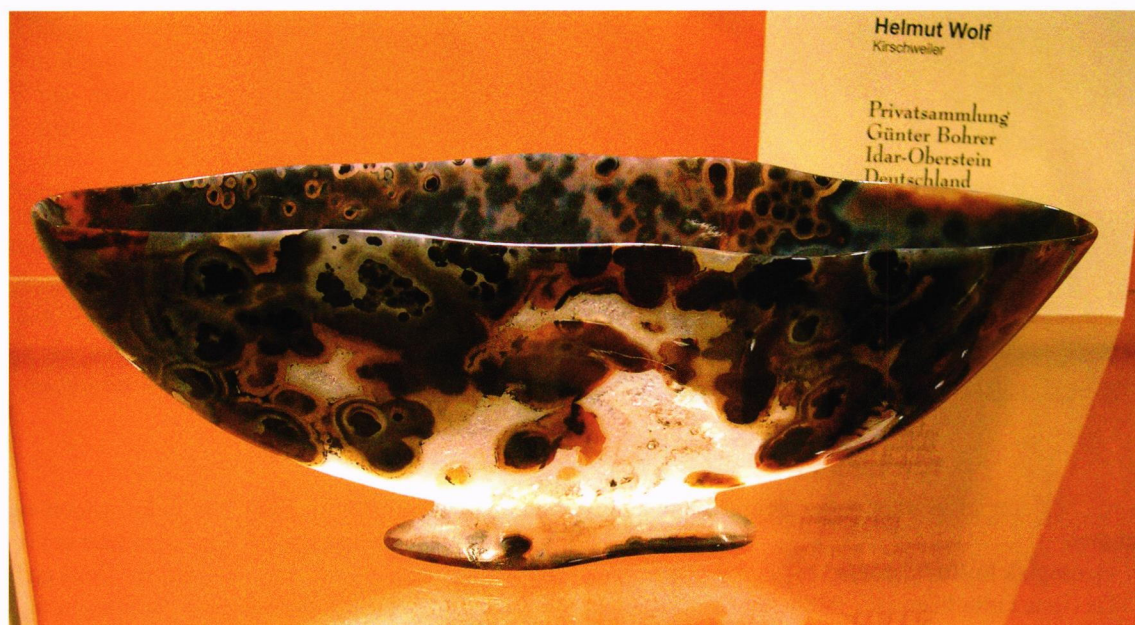

MÜNCHEN 2005:

De blinde ser, klassiske gademusikanter og graciøs rokokko.

Agatbolle skåret av rørformet agat av Helmut Wolf fra Idar Oberstein.

Mennesker ældes, bliver livstrætte og vrøvler om de gode gamle dage – den gang en is stor nok til at mætte to drenge en uge kostede 10 øre, man ikke samlede en 30 cm turmalin op medmindre den var klar og solen skinnede hele dagen. Også om natten! Jeg håber ikke, jeg bevæger mig den vej og Mineralientage München er et vigtigt redskab til at undgå det – der får jeg altid nye, spændende indtryk, som skærper sanserne. Årets messe var ingen undtagelse.

Sig det ikke til nogen, men München er den eneste tyske by, jeg bryder mig om og især den eneste, jeg har overvejet at slå mig ned i. Du går glip af noget vigtigt, hvis du tager til messen og ikke bruger et par dage på at nyde byen – München byder på meget andet end øl (som selvsagt må nydes!) og har en intens, kulturel atmosfære med både traditionelle og alternative udtryk. Jeg har altid holdt meget af gå-gadens klassiske gademusikanter. Nej, det er ikke noget, der skete en enkelt gang i *de gode gamle*

Staselig agathane skåret av Gerd og Patrick Dreher.

Øyeagat. Samling Lawrence H. Conklin.

Botryogenkrystaller fra Mina Sta. Elena, San Juan, Argentina. Samling Jürgen Tron.

The "Apache Hooded Owl" agaten ble godt passet på. Den er i samlingen til Brad L. Cross. (Se omslag STEIN 3-2005.)

Mørkegrøn fluorittkrystall, omlag 4 cm, med oktaederflater og purpurfargete fantomer. Erongomasivet, Namibia.. Samling Reinhart Bast.

dage. Jeg ser ofte en eller flere grupper spille i bymidten og det er glimrende musikere, musikstuderende eller medlemmer af byens orkestre. Mozart ved Rezidens? Scarlati på Marienplatz? De folk kan deres håndværk og underholder med andet end trivialiteter.

Gastronomi er som bekendt et af de vigtigste, kulturelle udtryk, formentlig fordi det appellerer til vor smagssans, som mangler æstetiske udfordringer fra den ligegyldige industrimad. "Gastronomi" er ikke bare et spørgsmål om at servere de dyreste ingredienser i mindst mulige portioner, ledsaget den rigtige vinetiket. Det er et spørgsmål om at anvende friske, lokale råvarer med indsigt og kreativitet. Det bayerske vinterkøkken er et glimrende eksempel med vægt på vildt og det udtrykkes smukt i mange af Münchens traditionelle spisesteder. Gå ikke glip af Viktualienmarkt, hvor man finder fin inspiration og god mad! Det er et traditionelt fødevarermarked, som er for-

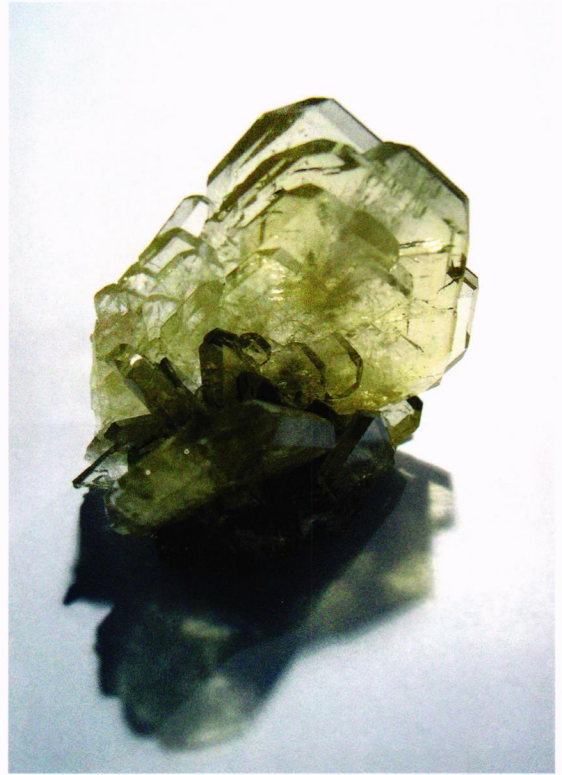
vandlet til et indkøbssted for førsteklases fødevarer – frugt & grønt, kød & fisk, pålæg (glimrende hestspegepølse!), krydderier & urter, fremragende brød o.s.v. Det er ikke billigt, men det behøver det heller ikke være. Blandt sælgerne finde man boder med made & drikke til at nyde på stedet – øl (selvsagt), traditionel Schweinehaxe (lige så selvsagt!), kager (lidt for meget syltet frugt efter min smag), fiske sandwich og kaffe. Vidste du, man får byens billigste kop kaffe i et af byens mest luksuriøse indkøbsområder? 50 cent for en kop! Vel at mærke serveret i en rigtig kop. Følg de lokale og dine gastronomiske antenner og du finder det straks. Deres Breezen og croissanter er heller ikke dårlige. Andetsteds serves samme kaffe i papkrus for EUR 2,50 ... ganske vist i et behørigt designet *trattoria*. Man må vælge om man ønsker den ægte vare eller blot at lade som om. "Agaterne indtager for det meste en særlig plads i samlingerne.

"Rød" epidote i kvarts fra Capelinha, Minas Gerais, Brasil. Fargen skyldes en tynd film av jern oksider på epidotkrystallene.
Samling Jaroslav Hyrsl.

Delvis borttærede baryttkrystaller fra Kanad, Maharashtra, India. Gruppen er 22 cm lang.
Samling Jürgen Tron.

Baryttkrystaller fra Cerro Warihuyn, MirafloresHuamalias, Huamuco, Peru.
Samling Jürgen Tron.

Man sætter dem på hæderspladsen, da de er rige på æstetiske virkninger" (Liesegang, 1915, min oversættelse). Mineralientage München 2005 beviste, disse ord, skrevne for 90 år siden, stadig står til troende. Man hører ofte folk sige "bare Agat" men særudstillingen beviste, der er ikke noget 'bare' ved Agat. Særudstillingen er et af messens bærende elementer og i år omfattede den flere end 100 monterer med Agat – vi fik en rundtur til Verdens Agat lokaliteter, underlige Agater og især fantastiske kunstværker, lavet af Agat, skåret i Idar-Oberstein. Jeg nød Larry Conklins samling af øje Agater – Agat noder, slebet til at vise cirkulære 'øjne' med mange koncentriske ringe; den slags er faktisk temmeligt sjældne. Flere monterer viste "billed Agater" – Agater med tegninger, der med god vilje kan tolkes som billeder – men jeg var mere tiltrukket af de mange monterer med Agat fra hele Verden. Jeg kan ikke nævne alle, men henviser til Johann Zenz' (2005a, 2005b) nye bog *Agates* (hvh. *Achate* i tysk udgave). Bogen udkom i forbindelse med Denver messen i september og blev præsenteret for det tyske publikum på en stand i forbindelse med særudstillingen. Særudstillingens stjerne var selv-

sagt Brad Cross' fantastiske 'Slørugle Agat' fra Rancho La Vinata (Ejido el Apache, Chihuahua, Mexico), behørigt bevogtet af en betjent fra Tucson Politi! Den har prydet annoncer – også i *Stein* – og plakater for messen overalt i byen og på andre messer. Det er et fantastisk stykke og den mest overbevisende 'billed Agat', som altid fremprovokerer antydninger af at den er falsk, 'forbedret' o.s.v. Det har været sagt mange gange før, men lad mig gentage: Nej, den er ikke graveret, farvet, forbedret, retoucheret, ..det er bare en rigtig god sten! Kataloget for Mineralientage München 2005 har en artikel om 'Slørugle Agaten', hvem der fandt den, sleb den, ejede den m.m. Der var adskillige monterer med Agater fra Idar-Oberstein Området men især de slebne og udskårne stykker fra Idar-Oberstein var fantastiske. Hvis man er notorisk mineralsamler som udsendte, skal man ikke se dem som ødelagte mineraler, men som fremragende kunsthåndværk. De er tilfældigvis bare lavet af mineralske råstoffer - det er min lomme-kniv og Rembrandts *Nattevagten* iøvrigt også. Jeg var imponeret over Gerd & Patrick Drehers fantastiske, udskårne dyr, hvor Agatens bånd understøt-

Rutilkrystall fra Khomas, Namibia.
Samling Steffen Jahn.

Silkeaktige hvite "skorpionitt"-nåler opptil 3 mm i blekgroønn tarbuttitt med grå smithsonitt fra Skorpion Mine nær Rosh Pinah, Namibia.
Samling Claus Hedegaard.

Grønne karbonatapatittkrystaller fra Lavra do Sapo, Goiabera, Minas Gerais, Brasil. Legg merke til at krystallene mangler prisme.

ter udsikringen. Mit yndlingsstykke var deres eneste stående *Helix pomatia* (escargot, hvis du foretrækker at blive i gastronomien) – en munter, skinnende snegl i en mat skal med typiske, lette, irregulære vækstlinier. Der var også en fascinerende skål, blot få millimeter tyk, skåret af Helmut Wolf fra Kirschweiler af en mere end 30 cm stor Rør Agat og domineret af sorte, gennemskårne Agat rør. Liesegang (1915) fortsætter "[Agaters æstetik] er helt forskellig fra krystallers. Man tænker på streng gotik hos de sidste, men genkalder rokokoenes graciøse former i de første." Hvis man er mere en rokoko (pudderparok er valgfri) end gotisk type, ville man givet have fundet glæde ved særudstillingens sublim æstetik. Agat er så meget andet end en brasiliansk standard-skive, men jeg ville alligevel ikke fornægte mig selv et skud gotik og kastede mig over de udstillende handlere.

Messens nyhed var afgjort Carbonat Apatit fra

Anilitkrystaller opptil 1,5 cm som fylling i massive sulfid (chalcopyritt?) fra Tilva Mika Mine, Bor, Serbia-Montenegro.
Samling Gunnar Färber.

Lavra do Sapo (Goiabera, Minas Gerais, Brasilien) – nej, jeg glemte ikke et 'fluor' eller 'hydroxyl' i navnet. Dette er angiveligt et nyt mineral med Apatit struktur men kun med fosfat og karbonat ioner, uden fluor og hydroxyl. Krystallerne er lysegrønne til grumset grønne, har ingen prismeflader, kun små eller manglende basis, (0001) og er domineret af "pyramideflader" - [1011] er hyppig i Apatit gruppen, men Carbonat Apatit krystallerne synes mindre stejle. De fleste stykker synes brutalt grovrensedede – formentlig for at fjerne jern oxider/hydroxider – glansen er 'forbedret' med den allestedsnærværende babyolie. Flot Fluorit med store, grønne krystaller kom fra grænseområdet mellem Sydafrika og Namibia – jeg så ikke de bedste, men rygterne nævnte krystaller op til 5 cm kantlængde! Dette er et nyt fund og meget usædvanligt for området. 'Orange River' er berømt

Antimonitkrystaller opptil 3 cm med kvartsperimorfose etter kalsitt fra Herja, Baia Mare, Marsmures, Romania.

for Kvarts i mange former og farver, men Fluorit er sjælden og god Fluorit et meget sjælden. Jeg er ikke sikker på, hvor stykkerne kommer fra, men gætter på de er fra den sydafrikanske side af grænsen af Orange Rover, ikke langt fra Pella. Der var også mere Rutil fra Khomas Hochland i Namibia ved Mineralientage 2005 – de dukkede op til messen i Ste. Marie-aux-Mines. Krystallerne har høj glans og kommer i et matrix af limoniseret Siderit. Der er flest enkeltkrystaller, men jeg fandt et stykke med en knæformet tvilling; størrelsen går fra nogle få millimeter til nogle centimeter, men der var ingen store krystaller på messen i München. Farven er mørke brun med en kraftig murstensrød tone. Meget gotisk. Jaroslav Hyrsl drillede mig med et par stykker 'rød Epidot i Kvarts' fra Capelinha (Minas Gerais, Brasilien). Det er smukke, klare Kvarts krystaller med indeslutninger af lange Epidot krystaller – ofte med ribber, formentlig på grund af tvillingdannelse. Epidoten er bemærkelsesværdig orange-brun på grund af en tynd film af jern oxider, som skiller den fra Kvartsen.

Et par handlere havde fremragende Baryt krystaller fra Cerro Warihuyn (Miraflores, Huamalias, Huanuco, Peru). Krystallerne er tavleformede, oftest 1-4 cm, oftest rektangulære med afskårne hjørner,

men de kan være spidse (altså dybest set mere afskårne, mindre rektangulære!). Glansen er mat til glasagtig, farven for det meste olivengrå, men kan være køn lyseblå. Stykkerne har ofte tilfældigt sammenvoksede krystaller, ikke parallelle som Baryt ofte har. Ville du nogensinde blive begejstret over en stor Baryt krystal? Altså en gråhvid? Afrundet, delvist resorberet? Uden matrix? Jeg ville ikke! Medmindre lokaliteten er *meget* usædvanlig! Jürgen Tron viste mig et ca. 20 cm aggregat af parallelt voksede Baryt krystaller, alt andet end kønne, tydeligt afrundet, fra Kanad (Maharashtra, Indien). Det kommer fra et hulrum i basalt, samme slags forekomst som er kilde til de indiske zeolitter. *Det* er usædvanlig! Jeg checkede min egen samling, hvor jeg har 278 numre med Baryt, men kun eet er i basalt. Det er ikke Verdens smukkeste Baryt, men den fra Kanad er an af de usædvanligste. Meget gotisk, afrundet til rokokko. Der kommer stadig mange fine ting fra Erongo Massivet (Namibia), men mit overfladiske gæt er, at mængden er faldet – hvis du ikke har fået dine stykker endnu, er det *nu* du skal slå til! – men der kommer stadig nye varianter af de kendte mineraler og enkelte ting, vi ikke har set før. På messen så jeg nogle få virkelig fine stykker Fluorit –

Opalnodul fra nær Lake Shalla, Showa Provinsen, Etiopia.

Rudolf Schwinghammer med fossiler og mineraler for blinde og svaksynte. En utfordring til skandinaviske museer og samlinger?

Kochsadorittblærer på mørkebrun matrix fra Many, Ungarn.

mættet, mørkegrøn farve, ikke ulig Smaragd, ofte med mørkeviolette fantomer eller hjørner. Gode stykker er ikke almindelige. Jeg så oktaederiske krystaller med mat til silkeagtig glans (når vi ser bort fra babyolien!), op til ca. 1,5 cm og nogle få terninger op til 3-4 cm, modificeret af små oktaederflader på hjørnerne. Det var spændende at se Botryogen krystaller fra Mina Sta. Elena (San Juan, Argentina). Krystallerne er op til 3-4 cm lange og omkring 1 cm i tværmål og meget veludviklede. Farven går fra beskidt orange til udefinerlig brun med rødlig tone. Det er de fineste Botryogen krystaller, jeg har set, siden materialet fra Falun omkring 1983. Rigtig meget gotisk! Jeg faldt over nogle få stykker af det IMA-godkendte men endnu upublicerede 'Skorpionit' fra Skorpion Mine ved Rosh Pinah i det sydvestlige Namibia. Skorpionit kommer som hvide, silkeagtige nåle til 2-3 mm i hulrum i lysegrøn og grå Smithsonit og Tarbuttit. Skorpion Mine forventes at blive verdens største zink mine og

dække ca. 15% af den samlede produktion. Fra et samlersynspunkt er det spændende, at det er en "oxid" fremfor sulfid forekomst. "Oxid" skal opfattes meget løst – de vigtigste mineraler er silikater, carbonater og phosphater og Smithsonit og Tarbuttit er de vigtigste malm-mineraler. Sphalerit, det sædvanlige zink malm-mineral, er stort set ukendt i Skorpion – jeg mener at have set et lille stykke for et par år siden – og uden betydning som malm. Vi kommer helt sikkert til at se mange nye, spændende ting derfra.

Jeg så nogle få stykker Kochsadorit fra kulminen i Mány, Ungarn. Som hvide pletter i sprødt, gråbrunt matrix vil det ikke få mange point fra Turmalin & ædelmetal fanatikerne, men det er et nyt, sjældent mineral fra en sedimentær forekomst – et af den slags steder, rigtige mineraloger helst overser. Det var spændende at se et lille parti sjældne sulfid krystaller fra et gammelt fund (1930erne) i Tilva Mika Minen (Bor, Serbien-Montenegro) hos Gunnar Färber. Han havde aflange, mørke Anilit krystaller til 1,5 cm som sprækkefyldning i massiv sulfid (Chalcopyrit?) og tilsvarende Chalcocit krystaller.

De sædvanlige rumænere var på spil igen med syntetiske krystaller, solgt som mineraler, bestrålet Kvarts

o.s.v. Det er værd at hæfte sig ved, der faktisk er et par rumænske handlere og entusiaster, som udbyder gode stykker af klassiske, rumænske mineraler - uforfalskede, ubehandlede, i deres nogenlunde naturlige fremtoning. Jeg hæftede mig ved Chalcostibit krystaller op til ca. 5 mm, rigt på Kvarts-matrix og andre spændende sulfider fra Cavnic såvel som et enkelt stykker med hvide, tavleformede Baryt krystaller fra Baiut. Franziska og Rudolf Schwinghammer var de aktive hænder og hjerner bag et fantastisk initiativ, igangsat ved Mineralien Hamburg 2004, gentaget for et større publikum ved Mineralientage München 2005. De lavede en flot udstilling af mineraler og fossiler for blinde besøgende! Det betød selvsagt, man kan røre ved stykkerne, men også at alle tekster findes både som almindeligt tryk og som Braille-skrift. Det er flot initiativ, som jeg håber, andre messer vil tage til sig; der er selvsagt relativt få synshandicappede besøgende – de, der kom, var begejstrede – men resten af os får også lov at røre stykkerne. Udstillingen har mere end blot navneskilte på tingene, der er med vilje en forklarende tekst og Franziska og Rudolf fortæller beredvilligt mere til både seende og følende. Jeg synes, det er et flot initiativ, dels fordi det åbner vor hobby for en gruppe, der ellers er udelukket, dels fordi det er en frivillig og ulønnet indsats - Franziska og Rudolf får ikke en krone for det og anvender stykker fra deres egen samling og arrangøren stiller standen til rådighed uden beregning. Franziska og Rudolf mangler gode, følbare stykker i rimelig størrelse. Kontakt mig venligst, hvis du kan forære dem noget – tænk f.eks. på et stort stykke med granater fra Fauske, glimmer, fossile koraller, stromatoporider eller trilobitter, feldspat krystaller, pyroxen og amphibol med tydelige spalteflader ... hvad kan du tilbyde? Jeg prøver stadig at overtale arrangøren til at slukke lyset, så vi mødes på lige vilkår, men *det* er ulovligt! Gad vide om det også er ulovligt at være blind?

Min kompliment går til arrangørerne – Johannes & Hermi Keilmann – som aktivt prøver at gøre messen tilgængelig og hyggelig for alle. De beder rygere gå udenfor og der er efterhånden mange, der gør det – selv handlere. Der er stadig et stykke vej, men det går fremad. Det er svært at generalisere, men det synes som om tyske og nordeuropæiske handlere og besøgende følger henstillingen, hvorimod især *latinske* og sydamerikanske deltager vælger en *skråt op* strategi.

Messen er meget professionelt organiseret. Bymidten i München er fuld a messeplakater. Jeg så mange små plakater i butikker og store ditto på

Andreas, Ernst og Herbert, medlemmer av røykeunionen som hater Clausklubben, brenner av en røyk. Nei, det er ikke slik. De er gode venner som skal ha all ros for å gå utendørs. (Så får de seg litt sol og frisk luft også! red.anm.)

undergrundsstationerne, større veje har skilte mod messen, der er offentlig transport til døren og messen annonceres to stationer før i undergrundstoget, store parkeringspladser og et godt udvalg af mad med et rimeligt antal siddepladser. Jeg kender ingen anden stenmesse med så gode faciliteter for de besøgende. Det er så godt, som det skulle have været i *de gode gamle dage*.

Referencer:

- Liesegang, Raphael Ed. 1915. *Die Achate*. Theodor Steinkopff, Dresden & Leipzig.
- Zenz, Johann. 2005a. *Agates*. Bode Verlag GmbH, Haltern, 656 pp.
- Zenz, Johann. 2005b. *Achate*. Bode Verlag GmbH, Haltern, 656 pp.

Meteoritter? ...besøk
www.geotop.no
GEOTOP